

Η ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΗΘΕΙΑΣ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΛΑΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ Σ' ΑΥΤΟ

ΝΙΚΗ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος
Πανεπιστημίου & Ιπποκράτους
Αθήνα

Στις μέρες μας οι γνώσεις έχουν απερίγραπτα πληθύνει. Οι αναλφάβητοι έχουν λιγοστέψει. Προγράμματα παιδείας εκπονούνται ολούθε στην υφήλιο, ο κόσμος μορφώνεται μαζικότερα. Σε κάθε τομέα της πνευματικής δραστηριότητας καταϊγίδα! Πάμπολλα στις προσθήκες των βιβλιοπωλείων τα ωφέλιμα βιβλία και περιοδικά, αναρίθμητα τα βλαβερά και κενά.

Μέσα σ' αυτόν τον ωκεανό των εντύπων ξεχύνονται για μάθηση και πρόοδο οι σύγχρονοι όχλοι. Θα πίστευε κανείς πως το πνεύμα σημαδεύει τη ζωή του σήμερα, όσο και το αυτοκίνητο. Η αλήθεια όμως είναι ολωσδιόλου διαφορετική. Στην κουλτούρα της βιαστικής και ξέφρενα γρήγορης εποχής μας βασιλεύει το κατάξερο πνεύμα της "π. λ η ρ ο φ ο ρ ί α ς". Αίτημα σήμερα του πνεύματος "ο ι π λ η ρ ο φ ο ρ ί ε ς". Όλο και περισσότερες πληροφορίες και η καλύτερη δυνατή τους οργάνωση, με μοναδικό στόχο την υλική ωφέλεια. Οι τεχνικές επιτυχίες και κατακτήσεις έχουν απορροφήσει τη σύγχρονη συνείδηση, που ραγδαία μεταβάλλεται σε πνευματική έρημο.

Ραδιόφωνο και τηλεόραση ανταγωνίζονται εξοντωτικά το βιβλίο και αποτελούν θα λέγαμε, τα κυριότερα μέσα της πνευματικής επικοινωνίας του σύγχρονου ανθρώπου. Όμως το βιβλίο και για τους μηδενιστές ακόμη, εξακολουθεί να αποτελεί πηγή και θεμέλιο στο όλο φάσμα της πληροφόρησης. Για να επιτελέσει τον προορισμό του πρέπει να είναι "π ρ ο σ ι τ ό". Να διαβάζεται δηλαδή όσο γίνεται από περισσότερο κόσμο. Έτσι θα συντελέσει στην κοινωνική πρόοδο και θα υπηρετήσει την υπόθεση της ειρήνης. Το πρόβλημα όμως της "π ρ ο σ ι τ ό τ η τ α ς" του βιβλίου είναι διττό. Από τη μια πλευρά μας απασχολεί η παραγωγή και η διάδοσή του, που διευκολύνεται από την εξέλιξη της τυπογραφίας και τις τεχνολογικές επιτεύξεις (αποδεικτικό στοιχείο οι 22.000.000 περίπου τίτλοι βιβλίων που έχουν εκδοθεί στον αιώνα μας). Από την άλλη ορθώνεται το πρόβλημα του "κ α τ ά π ό σ ο ν" ο λαός ωθείται στο διάβασμα των βιβλίων που κυκλοφορούν, και αν και κατά πόσον οι άνθρωποι χρησιμοποιούν συστηματικά τις υπηρεσίες που προσφέρουν τα βιβλιοπωλεία και οι βιβλιοθήκες.

Η Unesco στο επίσημο έντυπό της "Bulletin" No 1 του 1972 που ήταν

αφιερωμένο στο Διεθνές έτος του Βιβλίου διαπίστωνε ότι "... παρά την εντυπωσιακή πρόοδο της τεχνολογίας στον τομέα της παραγωγής και διάδοσης των βιβλίων, που έχει σαν αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του κόστους παραγωγής του και την χαμηλή σχετικά τιμή διάθεσής του στην εγχώρια αγορά, το βιβλίο απέχει πολύ από του να αποτελεί μέρος της καθημερινής ζωής του ανθρώπου, ακόμα και στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες. Συστηματικές έρευνες απέδειξαν ότι μεγάλη αναλογία του λαού δεν διαβάζει βιβλία και ότι αρκετοί δεν μπαίνουν στα βιβλιοπωλεία ή τις βιβλιοθήκες. Οι διαπιστώσεις αυτές προκαλούν έκπληξη και απαιτούν ανάλυση και μελέτη για την ανεύρεση των μεθόδων και των μέσων για την ενθάρρυνση του πολίτη να αναπτύξει και προωθήσει τη συνήθεια για διάβασμα.

Το πρόβλημα της συνήθειας για διάβασμα, -ποσοτικά και ποιοτικά- είναι περισσότερο επείγον στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου σημαντικό ποσοστό του συνόλου πληθυσμού τους είναι αναλφάβητο. Είναι λυπηρό και απογοητευτικό ότι σήμερα υπάρχουν πάνω από 800.000.000 αναλφάβητοι σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Η εκδοτική παραγωγή εντύπων θα αναπτυχθεί ισόρροπα, μόνο αν υποστηριχθεί από τό κράτος. 'Αν οι κυβερνήσεις των κρατών θεωρήσουν το βιβλίο σαν μέσο επίλυσης των κοινωνικοοικονομικών τους προβλημάτων, σαν μοχλό ανάπτυξης της επιστήμης και του πολιτισμού, σαν μέσον εκπαίδευσης του πολίτη στο πνεύμα του ανθρωπισμού και στη διάδοση της πρόοδου.

Προορισμός του βιβλίου είναι να διαβαστεί. Οι μηχανισμοί παραγωγής και διάδοσής του κατατείνουν στο να φέρουν το βιβλίο στα χέρια του αναγνώστη γρήγορα και οικονομικά. 'Ετσι το βιβλίο γίνεται κατ' εξοχήν "κ ο ι ν ω ν ι κ ό α γ α θ ό" .

Οι βιβλιοθήκες και οι βιβλιοθηκάριοι παίζουν ζωτικό ρόλο στην όλη διαδικασία από τη σύλληψη του βιβλίου στο μυαλό του δημιουργού του μέχρι την τελική εκτύπωση, βιβλιοδεσία, διανομή και διάθεση του βιβλίου στον αναγνώστη.

Μετά τη λαίλαπα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Unesco τοποθέτησε τη λαϊκή βιβλιοθήκη στο κέντρο της εκστρατείας της για τη βασική εκπαίδευση και τον αγώνα για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού. Οι βιβλιοθήκες-πilotοι στις Ινδίες, στο Νέο Δελχί, στην Κολομβία συγκαταλέγονται στις γόνιμες πρωτοπορίες της Unesco. Οι παραδοσιακές βιβλιοθήκες παραχωρούν τη θέση τους στις "ανοιχτές σε όλους" λαϊκές βιβλιοθήκες. Ο χρήστης στα ανοιχτά ράφια διαλέγει μόνος του το βιβλίο πού θέλει χωρίς περιορισμούς και κανόνες, κάτω από τη διακριτική εποπτεία του βιβλιοθηκάριου. Το σύστημα αυτό επιβάλλει την υιοθέ-

τηση συγκεκριμένων τεχνικών και μεθόδων: ειδικότερα θα πρέπει να προσφέρει στον αναγνώστη όλα τα έργα των συλλογών της ταξινομημένα με ορθολογικό τρόπο κατά θέμα π.χ. το δεκαδικό σύστημα ταξινόμησης Dewey, οι αλφαβητικοί κατάλογοι των συγγραφέων και οι λημματικοί κατάλογοι, η επιλογή του κατάλληλου δανειστικού συστήματος κ.λ.π.

Η αποτελεσματικότητα όμως της "δ η μ ό σ ι α ς α ν ά γ ν ω σ η ς" δεν έγκειται μόνο στην αξία των μεθόδων. Προϋποθέτει μια επιλογή βιβλίων ελεύθερη και ποιοτική. Προϋποθέτει την απαγόρευση επεμβάσεων και απαγορεύσεων κάθε είδους: πολιτικών, ήθικων, θρησκευτικών. Ο κανόνας του Ranganathan "σε κάθε βιβλίο και ένας αναγνώστης" είναι ένα ιδανικό που σε πολλές χώρες δεν πραγματοποιήθηκε ακόμη.

Η λαϊκή βιβλιοθήκη φέρει το βιβλίο στο λαό, κάνοντας τη γνώση "κ ο ι ν ω ν ι κ ό α γ α θ ό". Είναι το καταλληλότερο εργαλείο για τον κοινωνικό μετασχηματισμό και την κοινωνική πρόοδο. Η πείρα των λαών μάλιστα έχει καταδείξει ότι η ανάπτυξη συστημάτων ή δικτύων λαϊκών βιβλιοθηκών είναι αποτελεσματικότερη και έχει προτεραιότητα στα οικονομικά και κοινωνικά αναπτυξιακά προγράμματα των σύγχρονων δημοκρατικών χωρών,

Βιβλίο και λαϊκή βιβλιοθήκη είναι αναμφισβήτητοι φορείς ειρήνης και προόδου και από το 1970 μέχρι σήμερα οι στατιστικές της Unesco δείχνουν ότι, παρά τις απαισιόδοξες προβλέψεις, η παγκόσμια παραγωγή του βιβλίου αυξάνει σταθερά, ώστε να χαρακτηρίζεται σαν αληθινή έκρηξη.

Από τις στατιστικές όμως αυτές προκύπτει και ένα άλλο σοβαρό στοιχείο: ότι η έκρηξη αυτή είναι μονόπλευρη και παρατηρείται σε μια ομάδα χωρών, τις αναπτυγμένες.

Η μεγάλη μάζα των "α ν α π τ υ σ σ ό μ ε ν ω ν" χωρών παραμένουν θεατές της έκρηξης. Έτσι όταν προτείνονται μέτρα για την προώθηση της συνήθειας για διάβασμα, δεν είναι δυνατό να ισχύουν για όλες τις χώρες τα ίδια. Δεν είναι λογικό να υιοθετήσουμε την ίδια μέθοδο προσέγγισης του προβλήματος και για τις δυο ομάδες χωρών (αναπτυγμένων και μη).

Στις αναπτυγμένες χώρες, όπου ο δείκτης της έντυπης παραγωγής είναι υψηλός -φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με τη βιομηχανική και οικονομική τους ανάπτυξη- υπάρχει σε πρώτο πλάνο το πρόβλημα της εξισορρόπησης της ποιοτητας και της των εκδοσιών εντύπων, έτσι ώστε να καταργηθεί η έκδοση και η κυκλοφορία εντύπων που δεν υπηρετούν την πολιτισμική ανάπτυξη, αλλά την υποβιβάζουν.

Επίσης και σε δεύτερο πλάνο το πρόβλημα της αποκατάστασης του βιβλίου στη θέση που του αρμόζει, αν τύχει και έχει γίνει μόνο αντι-

κείμενο εμπορικής συναλλαγής και αγοράζεται από ένα παράξενο κοινό, που αποκτά και δεν το διαβάσει.

Το πρόβλημα "πώς να κάνει το λαό να διαβάσει" περισσότερο ή πως να του καλλιεργήσει την αγάπη για διάβασμα, με άλλα λόγια τη συνήθεια να αποκτάει (με αγορά ή δανεισμό από βιβλιοθήκες) και να διαβάσει βιβλία, συνδέεται με τόσο σύνθετους παράγοντες, που μόνο μια δυναμική πολύπλευρη κυβερνητική πολιτική μπορεί να επιλύσει. Η μαζική προώθηση της συνήθειας για διάβασμα απαιτεί συνοπτικά: ειδική αγωγή στον τομέα της εκπαίδευσης (στοιχειώδους-μέσης), & δυναμική πολιτική προώθησης του βιβλίου.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι το μεγάλο ποσοστό αναλφαβητισμού που μαστίζει τον πληθυσμό τους, η μονομερής ώθηση στην ανάπτυξη της εγχώριας παραγωγής βιβλίων οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα, δηλαδή σε πολύ χαμηλό δείκτη αναγνωσιμότητας των παραγομένων βιβλίων. Προκύπει λοιπόν έτσι το ζήτημα του οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού, το πρόβλημα της πάλης για την καταπολέμηση της φτώχειας, της ανασφάλειας και της αδικίας. Είναι αδύνατο να επιτύχει η εκστρατεία για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, αν δεν επιχειρηθεί η εξαφάνιση των αιτίων που τον προκαλούν. Η συνήθεια για διάβασμα αποκτάται στο σχολείο, όπου η ανάγνωση δεν πρέπει να είναι μάθημα ανιαρό, που βασίζεται στα αναχρονιστικά κλασικά αναγνωστικά βιβλία, αλλά στηρίζεται σε κείμενα ανάγνωσης που καλύπτουν τα διαφέροντα του μαθητή και το ιστορικό και πολιτιστικό περιβάλλον όπου ζεί.

Η συνήθεια αυτή θα προωθηθεί με τη δημιουργία και λειτουργία σχολικών και λαϊκών βιβλιοθηκών. Η έλλειψη των βιβλιοθηκών, που χαρακτηρίζει τις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελεί τεράστιο εμπόδιο στην παραγωγή του βιβλίου. Άλλα αίτια που επιδρούν αρνητικά στην προώθηση της συνήθειας για διάβασμα στα παιδιά και τους νέους είναι η εισβολή των εικόνων στα αναγνωστικά κείμενα (π.χ. κόμικς) όπου γίνεται μόδα η βία, ο ρατσισμός, το σέξ, το χρήμα σαν δείκτης επιτυχίας στη ζωή, ενώ συγχρόνως ακρωτηριάζεται η γλώσσα.

Συμπερασματικά, η συνήθεια για το σωστό διάβασμα, που αποκτά το παιδί στη σχολική ηλικία και κατευθύνεται από μια σωστή εκπαιδευτική πολιτική, γίνεται έξη και ακολουθεί το άτομο σε όλα τα στάδια της ζωής του. Ενισχύεται: 1. από το σύγχρονο πανεπιστήμιο που δεν διαμορφώνει μόνο επιστήμονες, που αγνοούν το διάβασμα που οδηγεί σε μια ανθρωπιστική αντίληψη της πραγματικότητας και 2. από μια σωστή πολιτική του βιβλίου, ώστε να γίνει αντικείμενο καθημερινού ενδιαφέροντος στη ζωή του πολίτη. Με την ανάπτυξη δε δικτύων λαϊκών βιβλιοθηκών και τη μεσολάβησή τους, το βιβλίο έρχεται στα χέρια του εύκολα, χωρίς τα φυσικά εμπό-

της απόστασης, των μεταφορικών μέσων κ.λ.π.

Η προώθηση της συνήθειας για διάβασμα επιτυγχάνεται με όλα τα μέσα που αναφέραμε, αλλά κύρια βοηθιέται από τις λαϊκές βιβλιοθήκες, που δημιουργούνται από το λαό και λειτουργούν για χάρη του.

Βιβλιογραφία:

- 1) "ΕΥΘΥΝΗ" φυλλάδιο νεοελληνικού προβληματισμού. τ.13 : 1972.
- 2) Lauer, Joseph J. Public Libraries, and socioeconomic comparison over time. The journal of Library History, Philosophy and Comparative Librarianship. University of Texas Press. Vol.19 : 1984 p. 213-230.
- 3) Unesco International Symposium. "Books in the service of peace, humanism and progress". Moscow, Sept. 12-15, 1972. Moscow : Progress Publishers, 1974.
- 4) Masson, André - Salvam, Paule. Les bibliothèques. 4e édition. Paris : Presses Universitaires de France. "Que Sais-je?". Paris, 1975.
- 5) Unesco bulletin for libraries. Vol.28 : 1974, 2.
- 6) McLuhan, Marshall. Το παρελθόν και το μέλλον του βιβλίου. Μετάφραση Θανάσης Νιάρχος. Αθήνα, 1972.
- 7) Ο καταστατικός χάρτης του βιβλίου που εγκρίθηκε στις Βρυξέλλες στις 22 Οκτωβρίου 1971 από την Επιτροπή Συμπαράστασης για το Διεθνές Έτος του Βιβλίου.